

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО РЕСУРСУ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКОГО ГОЛОСУ СТУДЕНТІВ

У статті висвітлений механізм діагностування рівня використання комунікативного ресурсу візуалізації у процесі розвитку співацького голосу студентів. Визначаються методи діагностування, критерії (мотиваційно-спрямований, технологічно-комунікативний та практично-регулятивний) та рівні (високий – самостійно-пошуковий, середній – спонукально-накопичувальний, низький – емоційно-споглядальний). Відповідно кожному критерію визначені показники.

Ключові слова: візуальне моделювання, методи діагностування, мотиваційно-спрямований, технологічно-комунікативний та практично-регулятивний критерії, показники, рівні.

Постановка проблеми. Реформування освітньої роботи в Україні, яке відбувається в ринкових умовах, спрямовується на узгодження зі світовими стандартами та стикається з рядом проблем. Відповідно, вимагається гуманізація всієї системи освіти та особистісної зорієнтованості процесу її модернізації.

Аналіз стану педагогічної практики розвитку співацького голосу у студентів на заняттях з постановки голосу, співвідношення означеного процесу з сучасними науковими знаннями, зумовлює нас на активне впровадження у фахову освіту сучасних комунікативних каналів. Вони забезпечать якісно інший спосіб подачі навчальної інформації, дозволять методологічно розробити і шляхом експериментальної роботи впровадити в освітню практику майбутнього вчителя музичного мистецтва візуальне моделювання. Візуальне моделювання у нашому дослідженні розглядається в якості ефективного і економного засобу розвитку акцентованих прийомів впливу на голосовий апарат. Педагогічна концепція полягає у розширенні комунікативного інформаційно-освітнього поля, оптимізації освітнього ресурсу засобами візуалізації. Візуальне моделювання формує певні уявлення студентів про будову власного голосового апарату, пам'ять, увагу, а також інтерес до майбутньої професії.

Звісно, що процес цілісного оволодіння знанням, в тому числі і знанням про розвиток співацького голосу засобами візуального моделювання, повинен будуватися на правильно організованому вокальному навчанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам теорії та методики вокального навчання присвячені наукові дослідження В. Багрунова, М. Васильової, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієва, М. Микихі, С. Ржавкіна, О. Стахевич та інші. Проте, у роботах відображаються технічні аспекти виконавства, а саме: питання анатомії голосового апарату, його структури та побудови, а також питання методичного вирішення технічних завдань. Дана проблематика представлена у роботах А. Вербова, Л. Дмитрієва, А. Єгорова, В. Кантаровіч, А. Менабені, В. Навротського, Е. Пекерської. В галузі художньо-образного виконавства можна виділити кілька напрямків: проблема розвитку образного мислення, робота над художніми образами (Е. Гусева, Л. Дмитрієв, В. Жданов, В. Морозов); виховання співака-артиста (Б. Покровського); формування художнього типу особистості, творчої особистості (Л. Алексеева, Ю. Барсов).

Зауважимо, розробкою комунікаційних технологій в музичній педагогіці займалися І. Горелов, М. Кушнір, С. Мальцев, В. Морозов, В. Петрушин, А. Тихомирова. Так, М. Кушнір звернув увагу на "феномен мислячих рук". У галузі вокального мистецтва В. Морозов [2] розглядає теорію двоканальної (вербально-невербальної) комунікації, зокрема взаємовплив означених систем. Але проблема розвитку співацького голосу студентів педагогічних університетів засобами візуального моделювання у вокально-методичній літературі поки що не розглядалася.

Мета статті полягає у виявленні рівня використання комунікативного ресурсу візуалізації у процесі розвитку співацького голосу студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна діагностика передбачає чітке визначення показників і критеріїв даного феномену, на основі яких і будуть підібрані необхідні методики [3]. Розроблена нами діагностична методика включала ряд *методів* (анкетування, тестування, метод кількісної та якісної обробки отриманих даних), поєднання яких спиралось на певну логіку, та мала забезпечити об'єктивність й різнобічність результатів експериментальної роботи, комплексність прямого та опосередкованого спостереження за ходом навчально-виховного процесу на заняттях з постановки голосу; проаналізувати вокально-педагогічний досвід викладачів:

– тест на визначення інтересу до розвитку співацького голосу у студентів засобами візуального моделювання;

- аналіз сформованості співацьких умінь й навичок на заняттях з постановки голосу;
- анкета-інтерв'ю для викладачів із предмету "Постановка голосу" (експертні оцінки);
- опитування (письмові та усні) студентів та їх аналіз;
- опрацювання фактичного матеріалу.

У контексті даної роботи були визначені тестові питання і завдання (проблемні, творчо-пошукові), що дозволяють оцінити рівень впровадження візуалізації в емпіричній та науково-педагогічній практиці викладачів, а також ступінь освоєння візуалізацією, її асоціативного ряду студентами.

Зазначимо, показники та оцінки мають опосередкований характер, але дають можливість визначити стан досліджуваної проблеми.

У структурі розвитку співацького голосу засобами візуального моделювання ми виділи мотиваційно-спрямований, технологічно-комунікативний та практично-регулятивний компоненти. Відповідно кожному компоненту були розроблені критерії готовності використання комунікативного ресурсу візуалізації у процес розвитку співацького голосу студентів педагогічних університетів.

Мотиваційно-спрямований критерій забезпечує міру сформованого інтересу студентів до розвитку співацького голосу засобами візуального моделювання, що надасть ефективності, активізації і цілеспрямованості вокального навчання та включає такі показники:

- 1) стійкість інтересу до вокального навчання, зміст та спрямованість потреб до активного використання ресурсів візуалізації;
- 2) прагнення до інновацій, довготривалість концентрації уваги і зосередженості на предметі діяльності;
- 3) усвідомлення змісту і ролі належного технологічного вокального навчання засобами візуального моделювання;
- 4) особистісне ставлення учасників освітнього процесу до використання прийомів візуалізації на заняттях з постановки голосу.

Технологічно-комунікативний критерій передбачає ступінь оволодіння педагогічними технологіями розвитку співацького голосу, які реалізують усвідомлене регулювання власних емоцій, знань і дій в режимі вербально-невербальної комунікації із впровадженням візуального моделювання та накопиченням візуального словникового запасу. Критерій включає такі показники:

- 1) інформованість студентів щодо природи невербальної комунікації;
- 2) сформованість предметних знань щодо двоканальної (вербально-невербальної) комунікації, її використанні у практиці вокального мистецтва, у процес розвитку співацького голосу студентів педагогічних університетів тощо.
- 3) розуміння прийомів візуалізації на заняттях з постановки голосу;
- 4) розширення двостороннього комунікативного простору.

Практично-регулятивний критерій – відображає ступінь готовності студентів до ціле направленої практичного впровадження прийомів візуалізації на вокальних заняттях в якості засобу регуляції фонації голосового апарату у майбутній вокально-педагогічній діяльності. Критерій включає такі показники:

- 1) здатність студентів до осмислення підбраного словнику моделей-жестів;
- 2) спроможність самостійного вибору та застосуванню моделей-жестів, що відповідають художньо-технологічному рівню розвитку співацького голосу;
- 3) сформованість умінь регулювання, самоконтролю і самооцінки фонації;
- 4) наявність цілеспрямованого факту практичного використання прийомів візуалізації як засобу коригування фонаційного процесу, готовність застосовувати нові знання у майбутній вокально-педагогічній діяльності.

Означені показники виступили вимірювальним інструментом в характеристиці ступеня впровадження в освітній процес візуалізації, висловлюючи якісний напрям стану її використання.

Важливим на констатувальному етапі експерименту стало дослідження вихідного рівня володіння комунікативним ресурсом візуалізації, що дуже впливає на навчальну діяльність викладачів і студентів на заняттях з постановки голосу. Щоб виявити вихідний рівень, було проведено анкетування 120 осіб (30 викладачів, 90 студентів), що визначає загальний рівень сформованості знань про невербальні прийоми комунікації. Завданням анкетування також було визначення ступеня мотивації до пошуку нових дидактичних прийомів щодо включення візуалізації в освітній процес, рівень інформованості щодо впроваджувального потенціалу візуалізації, її смисловий зміст, який дозволить встановити ступінь впровадження візуалізації у вокально-педагогічну практику.

Автором були розроблені і запропоновані учасникам експерименту анкети для викладачів і студентів. Основу анкет склали питання, згруповані по виділеним діагностичним показникам. Вони виявили обсяг теоретичних і практичних знань про візуальне моделювання, яке стимулює до фахового пошуку в галузі невербальної комунікації, розвитку професійних компетенцій тощо.

Виділення даних показників в експериментальній роботі було продиктовано як вимогами до дослідницького матеріалу, так і доцільністю систематизації в організації процесу розвитку співацького голосу студентів, розширення поля фахових компетенцій, з урахуванням новітніх тенденцій в галузі впровадження невербальних комунікаційних каналів у вокальне навчання.

Змістовна частина запропонованих показників допомогла виявити науково-методичну готовність викладачів і студентів до впровадження нових технологій в традиційний освітній процес, а також ефективність роботи по засвоєнню студентами нових візуальних технологій, що сприяють ефективному процесу вокального навчання, їх фахових компетенцій, які розширюють їх грамотність щодо психофізіологічних основ роботи голосового апарату.

Зазначимо, що сукупність показників дозволила нам оцінити *рівень* сформованості фахових компетенцій в частині використання візуалізації, як *високий – самотійно-пошуковий, середній – спонукально-накопичувальний, низький – емоційно-споглядальний*.

Експериментальна робота з урахуванням вищезазначених показників дозволила не тільки оцінити вихідний рівень використання комунікативного ресурсу візуалізації у процесі розвитку співацького голосу студентів, ступінь їх включеності у педагогічний процес, але також відобразила на самому початку констатувального експерименту загальні проблеми науково-теоретичного і методичного плану.

Для оцінки якості відповідей на питання анкет, покладених в основі розроблених показників по кожному з них, і в цілому складають єдиний оціночний комплекс освітньої діяльності студентів. Отже, нами були встановлені оцінки, де 3 – високий рівень володіння матеріалом, 2 бали – середній рівень, 1 бал – низький рівень. При цьому рівень застосування і оволодіння візуалізацією проставляється звичайним тестовим балом.

Зауважимо, що процес модернізації навчального процесу – один із провідних чинників вокального навчання. Тому діагностика за мотиваційно-спрямованим критерієм та відповідними показниками стала однією з ключових. Тобто, дозволила виявити особистісне ставлення викладачів і студентів до використання візуалізації на заняттях з постановки голосу. Діагностика надає можливість виявити наявність потреби в активному використанні цього ресурсу, який, на нашу думку, має потенційні тенденції до збагачення, нарощування і розширення дидактичних прийомів, здатних оновити колишні стереотипи традиційної для вокальної педагогіки вербально-аудіальної методики "начебто".

Результати анкетування викладачів, студентів факультету мистецтв Імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова, Мукачівському державному університеті показав, що проблема візуалізації, як новітнього комунікативного ресурсу, покликано розширити на заняттях з постановки голосу спектр акцентованих прийомів, є однією з актуальних, а наявна підготовка основної частини опитаних респондентів свідчить про її недостатню поширеність в освітньому просторі всіх рівнів. Отже, отримані результати свідчать про:

- "розмитість" уявлень щодо візуалізації в контексті невербальної комунікації;
- відсутність системності у використанні візуальних прийомів;
- нечіткість знань про основи фізіології фонації голосового апарату, що в образному плані пов'язані з асоціативним рядом моделей-образів;

Аналіз зібраних матеріалів на констатувальному етапі дослідження дозволив визначити основні причини труднощів у відповідях, а саме:

- орієнтованість на власну вокально-виконавську традицію, слабку вмотивованість на інноваційний розвиток вокальних занять;
- недостатність теоретично-методичних знань про застосування невербальної комунікації в освітньому просторі вокального навчання;
- відсутність методичного і практичного досвіду у використанні візуалізації.

Узагальнені показники рівня володіння комунікативним ресурсом візуалізації викладено в таблиці.

**Зведена таблиця рівнів володіння
комунікативним ресурсом візуалізації на заняттях з постановки голосу
(120 опитаних респондентів)**

Критерії	Низький (емоційно-споглядальний)		Середній (спонукально-накопичувальний)		Високий (самотійно-накопичувальний)	
	Кількість опитаних	%	Кількість опитаних	%	Кількість опитаних	%
<i>Мотиваційно-спрямований</i>	76	63,3	33	27,5	11	9,2
<i>Технологічно-комунікативний</i>	72	60	32	26,7	16	13,3
<i>Практично-регулятивний</i>	79	65,8	35	29,2	6	5
<i>Середній показник у %</i>	63		27,8		9,2	

Дана таблиця результатів обстеження свідчить про те, що респонденти мають різні рівні сформованості компетенцій у сфері можливостей та використання візуального моделювання у процесі розвитку співацького голосу студентів педагогічних університетів. Тому виникла необхідність розробки і впровадження методики розвитку співацького голосу студентів педагогічних університетів засобами візуального моделювання та визначення її ефективності на практиці.

Висновки. Таким чином, низький відсоток володіння інформацією про можливості візуального моделювання, підтверджує актуальність включення його у освітній процес. Необхідність спеціально організованої педагогічної роботи по впровадженню візуального моделювання у вокально-педагогічну практику розглядається нами як основа формування ключових компетенцій майбутнього вчителя музичного мистецтва у форматі двостороннього комунікативного поля. Саме цей формат із раціональним посиленням у ньому візуальної складової, здатний сьогодні відновити колишні стереотипи традиційної вербальної методики "начебто".

Анкетування і визначення вихідного стану включеності візуалізації у вокальне навчання дозволить сформулювати ключові завдання дослідження, згідно з якими у процесі розвитку співацького голосу у студентів, в умовах інтенсифікації інформаційного потоку, ефективність навчально-творчого процесу значно підвищиться та буде відповідати сучасним вимогам формування у майбутнього вчителя музичного мистецтва фахових компетенцій.

Використані джерела

1. Колодуб І. Питання теорії вокального мистецтва. Посібник до курсу історії та теорії вокального мистецтва. Харків, 1995. 120 с.
2. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. Основы теории и техники. Москва, 2008. 592 с.
3. Темербекова А.А. Диагностика уровня образования школьников в условиях дифференциации. *Педагогическая диагностика*. 2006. №6. С. 143.
4. Чайка Володимира. Мистецтво творити голосом. Роль психофізичного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: Поради педагога. Львів, 2008. 104 с.
5. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика та розвитку співацького голосу: Навч.-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу. Київ, 1998. 160 с.

Sia Tszyn

DIAGNOSTICS OF THE LEVEL OF THE USE OF THE COMMUNICATION RESOURCE OF VISUALIZATION IN THE PROCESS OF THE DEVELOPMENT OF THE STUDENTS SPEAKER VOICE

This article describes the mechanism of diagnosing the level of utilization of the communicative resource of visualization in the process of development of the students' singing voice. The methods of diagnosing (the test for determining the interest in the development of the singing voice by students through visual simulation, the analysis of the formation of singing skills and skills in the classes on voice-setting, questionnaire-interviews for teachers on the subject "Voice" (expert assessments), poll (Written and oral) students and their analysis, processing of the actual material Criteria developed: motivational-directional – provides a measure of the students' interest in the development of the singer's voice visual modeling which will provide efficiency, activation and focus vocal training); technological-communicative (the degree of mastering the pedagogical technologies of the development of the singing voice which realize conscious regulation of their own emotions, knowledge and actions in the mode of verbal and non-verbal communication with the introduction of visual modeling and accumulation of visual vocabulary); practical-regulatory (reflects the degree of readiness of students to purposeful practical implementation of visualization techniques at vocal classes as a means of regulation of phonation of the vocal apparatus in future vocal and pedagogical activities) and levels (high – self-search, medium – inductive-accumulative, low – emotional- contemplative). In accordance with each criterion, indicators are defined. The necessity of specially organized pedagogical work on the introduction of visual modeling in vocal and pedagogical practice is considered by the author of the study as the basis for the formation of key competences of the future teacher of musical art in the format of a two-way communication field.

The questionnaire and determination of the initial state of the inclusion of visualization in vocational education will formulate the key tasks of the study in the process of development of the student's voice in the students in the conditions of intensification of the information flow.

Key words: visual modeling, diagnostic methods; motivational-directional, technologically-communicative and practical-regulatory criteria, indicators, levels.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.